

26.

Q. D. B. V.

CHRISTIANI WEISII,

ORATIO

De

CONSCIENTIA

PRÆCEPTORUM,

habita

IN GYMNASIO ZITTAVIENSI

cum

d. 20. Junii M DC LXXXIV.

NOVUS CONRECTOR

esset introducendus.

Accessit

Ob similitudinem Argumenti

ORATIO

De

OFFICIO COLLEGÆ TERTII,

habita

d. 14. Mart. M DC LXXIX.

ZITTAVIÆ,

Typis & impensis Michaëlis Hartmanni.

Q. D. B. T.
CURIAE AUSTRIACAE
ORATIO
De
CONSISTENTIA
PRAECEPTORUM
DR. SAMUELIS SCHNITZER
IN OTTAVIANO AUSTRIACAE
RECTORIS
NOVUS DIRECTOR

De Consistentia Praeceptorum
Oratio
DR. SAMUELIS SCHNITZER
RECTORIS
NOVUS DIRECTOR

VIRO

Amplissimo & Clarissimo

DN. SAMUELI SCHMI-
DIO, Gymnafii Quedlinburgensis
Rectori per multos annos meritissimo,

Amico & Conterraneo inter paucos
honoratissimo

S. D.

Christ. Weise.

HX quo Parentis mei nomen in publica
scripti dedicatione legendum exposuisti;
non modo pium Tuum perplacuit officium,
ut Optimus, dum viveret, Senex habitum sibi hono-
rem inter acceptissima laboris premia referret; sed
etiam eò me velut adigeret, ut, qui inter hæredes
sum primogenitus, aliquando cogitarem de hosti-
mento. Neq; tamen nostris coloribus indiget Tua
celebritas. Jam illi celebrandis meritis sufficiunt,
A 2 quos

quos ideo dimisisti doctiores, ut genuinos haberes me-
ritorum testes. Quamobrem cum hæc Oratio lucem
quereret publicam, ac adeo Nomen simul exoptaret,
quod legentium oculis blandiretur, Tuam libuit so-
licitare memoriam, non quod aliquam debiti par-
tem hac inscriptione exsolvi crederem: quid enim
sperari queat ab argumento, cuius neq; prolixitas
laudari potest, neq; arguta brevitatis? sed quia Ti-
bi jam deberi videbantur singula, quæ dicerentur
de Virtutibus Præceptorum. Corrector eras primum,
si spectaretur locus, quem occupaveras secundum: at
Rectorem h. e. ipsum Scholæ fulcrum testabantur
specimina typis etiam publicis expressa. Sicut igitur
dum secundis adesses partibus, feliciter egisti primas;
ita nunc, ubi priorem non habes, semper es annisus,
ut evaderes superior Te ipso. Et applaudit vero
Patria dulcissima, dum Scholam domi agnoscit flo-
rentem, esse alibi filios, qui perpetuis meritis Po-
steritatem sibi devinciant. Quin & ego letor, non
Patria modo, sed animorum propiorem conjunctio-
nem nobis contigisse: quam si literis potius quam
colloquiis usurpare licuit hætenus, illibatam sanè ser-
vamus & sinceram. Idq; tanto magis, quo presenti-
oribus molestiis Literæ, Literarum cultores succum-
bunt. Multos habemus Studiorum Censores, paucos
eruditos. Ac eorum auctoritatem Juventus sequitur
li-

quàm libentissimè, qui brevioribus lineis seu ut
rectius loquar, perfunctoriis nugis industrià cam-
pum describunt. Extitit, ut audio, nuper, qui Lati-
nam Eloquentiam libenter ad Garamantas dimitte-
ret, Academiis comendaturus Vernacula Professore,
ne scilicet in Eruditione quid maneret absconditum,
& à Plebis captu remotum. Neq̄ mihi displicere
non potuit consilium, quod è Germanicis meis scri-
ptis nonnulli judicent, Regulas pro captu & lingua
facillimè propositas, in ipsis exemplis ultra hanc tenu-
itatem extendi non posse. Qui tamen id ago semper
ut utriusq̄ lingua Coniunctio, solidam Eloquentiæ
laudem confirmet. Sed suaviter sibi insaniant, qui
intempestivâ suâ circumspectione fovent barbariem.
Tu mecum amicè consentias. Et faxit DEUS, ut
successus & felicitas amicitiam jubeat esse diuturnã,
nec emergant mala, quibus vel publicè vel priva-
tim indoleamus. Inscribendi audaciam ut depre-
cer non est opus: cur enim displiceat amici manus?
Tu mecum rogabis Deum potius, velit Germania
Pacem, Paci Scholas, Scholis Præceptores, Præce-
ptoribus Conscientiam servare. Hæc optima fuerit
votorum Concordia. Vale. Dab. è Museo Gymna-
sii Zittaviensis d. 20. Jul. quem B. nostri Elia me-
mineris fuisse Natalem, nostris gratulationibus
sepe celebratum. M DC LXXXIV.

Auditores.

DUm in solenni hac Panegyri cathedram publicè dicturus conscendo, non est cur quis nimias verborum delicias à me expectet: quin potius ipse fateor, siquid in sermonib⁹ meis flosculorum alioquin apparuit, nunc tamen fore, ut intra simplicitatem & loqvendi brevitatem singula consistant. Sanè novam hanc consuetudinem mihi non injungit *Obitus Viri Clarissimi D. ANTONII GUNTHERI, Correctoris in hoc Gymnasio meritissimi*: Is enim tametsi nobis jacturam attulerit insignem, sive eruditionem, quàm floruit, spectemus, sive animum ab omni contentione & discordia alienum cogitemus; DEI tamen singulari beneficio effectum est, ut novo nos solatio jam exhilaret *Vir aqvè Clarissimus, DN. M. ADAM ERDMANN MIRUS, Adorfio-Variscus & Facultatis Philosophicæ in Alma Wittebergensi Adjunctus*: qui cum & suis meritis, & Virorum splendidissimorum testimonio Nobilissimis Gymnasii Patronis innotuisset, ac suscipiendi muneris promptitudinem ostendisset, commu-
bus

bus suffragiis ita vocatus & designatus est, ut nunc ipse solenniter introduci, discentibus commendari, devotoq; omnium voto sublevari mereatur. Neq; verborum aliqua ornamenta mihi jam minuit discessus SUPREMI NOSTRI SCHOLARCHÆ, *Viri Nobilissimi* DN. DAVIDIS JENTSCHII, *Consulis, dum viveret, Spectatissimi*. Si enim vel maximè flebilis occidit ordini nostro, hoc præsertim tempore, quo variis Consiliis agitandum esset, quicquid ad refarciendum & restaurandum Scholæ Statum pertineret: Sic tamen à DEO non deserimur, quo minus Viri è Patronis benignissimi in laudabilem hanc curam succedant. Tot habemus Viros Scholæ faventes, quot Curia numerat Patres & Senatores: Quos ut clementissima DEI gratia longævos, florentes & felices esse jubeat, etiam precor atq; etiam, ne unquam desint PROMOTORES, BENEFACTORES, & quod nunc maximè optandum est, SCHOLARCHÆ. Sed ideo mihi placuit dicendi simplicitas, & velut planities, quod nunc offerretur argumentum ab omni fuco & ornatu quàm maximè alienum. Nam in legem abiisse videtur Consuetudo multis abhinc annis recepta, ut cum præcipua quidem Verba pertineant ad *Novi Conrectoris* introductionem, aliqua tamen requiratur præfatio, quæ solennem introducentis formulam aliquanto reddat illustriorem. Quamobrem

CO-

cogitanti de argumento, quod & Auditorio splendidiſſimo ſatisfaceret, nec nimis à præſenti negotio diſcederet, quod deniq; docentibus ſimul & diſcentibus aliquam utilitatem polliceretur; occurrit maximi momenti, nec forte ſatis intellecta & explicata quæſtio **DE CONSCIENTIA PRÆCEPTORUM.** Iſtam quia nunc producturus ſum in medium, ut quæ Conſcientiæ ſint dictamina, inquiram, quibus Cauſis Conſcientiæ error introducatur, diſpiciam, quibus deniq; remediis corrigi deteriora poſſint, demonſtrém: quid quæſo relictum eſſe debeat deliciis Oratoriis? Conſcientia ſuum tribunal & à proœmiis & ab affectibus vult eſſe liberrimum, nullus ſimulationi, nullus blanditiis, nullus ambitioni conceditur locus, & quo ſimplicior ibidem regnat Veritas, eò accuratius de nobili hoc argumento dixerit, qui præter Veritatem nihil afferre fuerit conatus. Equidem ſuſcipio rem vel in ſe difficillimam, vel brevi ſemihorulæ ſpatio ægrè explicandam: dabo tamen operam, ut ſi veſtrum mihi faveat ſilentium, aliquem Conſcientiæ favorem apud vos videar impetraſſe.

Et ut hinc exordiar, cum agendum nobis eſt de Conſcientiæ Præceptorum, nemo à me requirat axiomata nimis generalia, quibus velut legibus ſubjici ſolent Præceptores, non quatenus huic muneri præficiuntur, ſed in quantum vel Homines ſunt, vel Cives,
vel

vel Christiani. A Præceptore postulatur, ut officiis mutuis Proximum demulceat, ut Magistratus auctoritatem observet, ut DEO reddat, quæ sunt DEI, ut fidem bonis operibus declaret: interim talia factururus etiam erat, si erudiendæ Juventutis functionem permutasset cum quolibet sive artificio, sive opificio. Et sanè quoties Legum Scholasticarum tabulas passim promulgatas adspicio, pleraq; video hujus esse generis, ut quemvis potius quàm Præceptorẽ à Legislatore informatum fuisse existimem. Ne igitur in hunc impingatur lapidem, propiore nunc oculo libet intueri Præceptoris officium, ut si exinde formata fuerit legitima velut idea, tanto securius liceat dictitare, quicquid hanc Conscientiam vel rectam, vel errantem, vel scrupulosam constituat. Et est vero Præceptor Persona Publica, informandi, animadvertendi & puniendi Privilegiis instructa, ut succrescentem Juventutem literis, moribus, & Pietate meliorem subinde reddere, feliciq; hoc conatu Posteritatis ruinam præcavere possit. Unde sequitur in Conscientia ipsum obligari, ut omnia pro viribus agat, quæ ad finem adeo nobilem contribuere quicquam videntur, & ex adverso à se quàm alienissima putet, quæcunq; vel minima discentibus impedimenta afferre consueverunt. Interim, sicut non pauci divinâ hac gaudent Prudentiâ, ut & de officio suo decenter cogitare, &

B

quæ

quæ ad sanctam istam operationem pertinent, feliciter eligere valeant; ita passim deprehendimus laborare Viros alioquin optimos *Conscientia errante, Conscientia laxa, Conscientia nimis scrupulosa*. Quibus quâ medicinâ occurri debeat, jam exponere est animus.

Conscientiam errantem apud eos deprehendo, qui cum sibi videantur diligentissimi, nihil tamen aut parum agunt, quod sit cum utilitate Juventutis conjunctum. Sunt, qui persuasum habent, non esse Scholas nisi modestiæ officinas, ubi silere, timere, obedire discant juniores: quin & Reip. noxium semper fuisse, cum ad eruditionis mysteria nimis multi accessissent. Hanc superstitionem animo qui concepit, in conscientia svaviter scilicet deliciabitur, si coactos in suam classem adolescentulos clamoribus, jurgis, verberibus strenuè obtundat, magnoq; conatu id agat, ne horas frustra consumptas alii conqverantur. Quia tamen, quos à Parentibus acceperunt rudes stipes, multo rudiores caudices reddunt, ego crediderim Reip. non opus esse Scholas, cum ad infringendam hominum indolem deteriora sufficiant ergastula. Isti igitur cogitent, ideo reprimi juvenum ferociam, ut locum inveniatur sapientia è libris & studiis petenda. Audiant prudentiorum consilia, ne, si errori accesserit arrogantia & contumacia, Conscientiam ha-

ha-

habeant tanto minus excusabilem. Non est cur iu-
ventuti ultro invidemus eruditionem, cujus certè se-
rium cultorem in immenso discentium numero sæ-
pe non invenimus. Vicissim sunt alii, qui velut an-
tiquæ Romæ, aut priscis Athenis formaturi cives, tum
de bonâ sibi gratulantur Conscientiâ, cum plenis
Phrasæologiarum, Antiquitatum, observationumq;
Grammaticarum Collectaneis animos tam diu fati-
gant, donec trigessimus ætatis annus, antequam stu-
dia nobiliora inchoentur, miserabilem à studiis rela-
xationem postulet. Qui inanibus Verborû lenociniis
capti, nequid solidæ Oratoriæ, aut Logicæ, aut Histo-
riæ aut reliquarum disciplinarû intermiscetur, strenuè
cavent. Quorum Conscientiam si libeat examinare,
vel *Ambitionis*, vel *Simplicitatis* vel *Ignorantiae* no-
tam deprehendimus. Ambitiosi sunt qui studia quam-
libet inutilia, cum semel pertractaverint, simul obtru-
dunt aliis, ne vel soli insaniant, vel minus eruditi ha-
beantur. Simples sunt, qui, quod à suis olim Præ-
ceptoribus acceperunt, etsi nullus respondet fructus,
cæco tamen obsequio servare & admirari consti-
tuunt. Ignorantia crassâ laborant, qui schediasmata
qvaliaqvalia, dummodo sapiant Philologiam, ita pro-
ponunt, ut nescio quis Medicus pharmacorum co-
emptas formulas, non ex morborum conditione,
sed è cæco sortilegio dispensabat. Equidem quorum

Conscientia sic errat, eos non statim arguere licet
malæ Conscientiæ. Vereor interim, ne Patroni sæpe
Conscientiam sibi reddant vulneratam: illi præfer-
tim, qui hominem nec Templo nec foro idoneum,
Scholæ natum existimant. Quasi nobilior esset cu-
ra Templum & forum exornare, ignobilior, ut his
ordinibus digni semper surrogari queant, prospicere.
Neq; mihi probari potuerunt unquam, qui, quoties
vacaret vel Rectoris vel alterius Præceptoris provin-
cia, neminem crederent aptiorem, quam qui Verbo-
rum nudas ineptias probe excussisset, quas nemo po-
stea vel sacris vel profanis literis experiretur commo-
das. Sanè si futor optimus non est, qui de variis co-
riorum, calceamentorum & ocrearum generibus dif-
ferere cum spiritu potest, sed qui corium decenter
aptat pedi: Si Equisonem non desideramus qui vari-
arum quidem Nationum Equilia describere, pabulum
designare, domandi consuetudinem prædicare potest,
sed qui efficit, ne nostros in stabulo eqvos vel fames
vel lues absumat: ita etiam Summa Præceptorum
laude non afficiuntur, qui eruditionem & discipli-
nam splendore & vanitate potius quam utilitate me-
tiri solent. At enim verò ne extra limites vagari vi-
dear, id agendum potius est, ut, quibus remediis er-
rori afferatur auxilium, inquiramus. Et primò qui-
dem si omnis Præceptor, omnis Hypodidascalus
non

non hominibus servit, sed DEO, qui cordium & operationum justissimus scrutator est; nemo temere functionem subeat, quæ sit supra vires, supra doctrinam, supra patientiam. Allegatur durum telum necessitas, nec abnuerim, multos abripi in hoc pistrinum, qui de Schola ne per somnium cogitaverant: Sed quis oblata à Principe Secretarii Spartam accipiat, qui rudis sit scribendi; vel inter Duces bellicos numerari velit, qui virum armatum hætenus non conspexerit? nam timendum est, ne Principis indignatio ineptam hanc audaciam graviter ulciscatur. Jam si dubitamus irritare Monarcham suam mortalitate debilem, cur DEO quid polliceamur, in quo servare fidem non possimus? vel si agnoscamus DEI vocationem, cur serio non cogitemus, quid salus Juventutis ac Posteritatis incrementum exposcat? Aut tum optimus cogitationum sperari debet successus, cum ab aliorum consiliis pendere licet, id secum quivivis statuatur, Audiendos singulos, qui in re Scholastica monere quid aut suadere velint, nec semper esse prudentissimum, qui suo velit abundare sensu. Interim ne nesciatur, quorum monita sequi, quorum repudiare deceat, Suprema Studiorum lex, quæ utilitatem publicam commendat, versetur ob oculos. Credamus in Auditorio conspici *futuros Theologos, Superintendentes, Pastores, Professores, Archidiaconos, Diaconos,*

B 3

Con

Consiliarios, Status Ministros, Consules, Pratores, Secretarios, Senatores, Procuratores, Medicos, Rectors, Praeceptores, Cives ingenuos: ac adeo nihil ipsis obtrudatur, quod ab his Personis aliquando possit abesse, nihil omittatur, quo carere sine damno vel impedimento nequeant.

Cæterum adeo laborandum non est, de Conscientia docentium Errante, cui adhuc subvenire possunt Inspectores & Amici: gravior Scholarum est conditio, si Praeceptor habeat *Conscientiam Laxam*. Nam in ea quidem opinione versantur non pauci, ideo dispensari officia, ut alere quis se & familiam possit: inde sui curam habent primariam, de Schola cogitationibus secundariis ludere potius quam laborare videntur. Ast aliqui *fraudem dissimulant*, aliqui *rem gerunt apertius*. Qui dissimulantes appellari merentur, primo horas informando absolvendas spectant, non informandi scopum: quas ubi contentionibus, jurgiis, ingeniorumque carnificinis consumpserint, tum Conscientiae satisfactum putant. Describuntur inutilia, Ediscuntur inutilia, Examinantur inutilia: planè ut Diogenes volvebat dolium, ne videretur otiosus, cum tamen suo negotio nec sibi prodesset nec Civibus. Imo cum molestum quoque videatur tot horarum quadrantibus metiri operas, singulari calliditate varias emanendi vel tardius acceden-

dendi causas confingunt, quin & DEO culpam sæpe referunt, qui immisso morbo effecisset, ut sub necessario Vocationis labore fatisceret animus. Neq; mirum geminâ difficultate premi, qui molem libenter non portant. Ego per sex horas velim inhærere libro, cujus lectio rei singularis cognitionem promitteret: si alius per unicam horam nares admovere debeat paginis, vel nitidissimè conceptis, in ergastulo se versari crederet. Mater ad infantis cunas varia tolerat, quod patientiam subleuat Amor, quæ nunquam perferuntur ab aliis, quorum animo nulla infedit amandi necessitas. Quamobrem Præceptor non est Præceptor, qui Parentis amore suos Auditores non complectitur. Quando Parens suum commodum præfert successibus filii? quando ad eum promovendum accedit tardius? quando Panis aut Piscis loco, lapidem vel scorpium porrigit? Amemus Juventutem, sic Amoris calor discutiet molestiarum obstacula, ut Solis radii confringunt nebulas. Non ingrediamur classem, ut avertamus eorum querelas, qui sedulitatis censuram agunt; non, ut meruisse videamur quantillamcunq; salarii portionem, sed ut nostro serviamus amori, ac ibi lætantes deliciemur, ubi cor nostrum & thesaurus noster est. Magis autem ab Amore videntur abesse, qui laxam suam Conscientiam documentis nimium apertis declarant, qui vo-

len-

lentes & scientes auxilium multis denegant, ut omne emolumentum iis reservetur, qui privatis adscripti discipulis, extraordinaria remuneratione gratiam & dexteritatem redemerunt. Equidem Lectionum Privataram non exiguus est fructus, nec recusanda liberalitas, quam Parentes optimi transfundunt in Filiorum benefactores. Multa enim publice vix repeti, declarari, inculcari possunt, quæ privatis horis tentata succedunt ex voto; multa provectioribus tradi nequeunt, ob commilitonum nimium debiles profectus, quæ separatim cur expediantur nihil impedit. Sed qui Publicam docentis functionem recepit, æqualem suis amorem ostendat. Quod domesticus noster habet, habeat quivis extraneus: quin & neminem dicamus extraneum, quem divina Vocatio iussit agnoscere pro filio. In extremo Iudicio Christus sibi exhibita dicet, quæcunq; collata fuissent in pauperrimum. *O nolimus deserere pueros, sub quorum personâ latere potest Christus.* Esuriunt & sitiunt h. e. Cupiditate literarum trahuntur? efficiamus, ut Satiatatem Christus deprædicet: Nudi sunt à moribus & commendationibus? demus operam, ut evadant commendabiles. Errantes sunt & velut captivi, dum quâ methodo quid agant videre non possunt? Porrigamus manum, ut nos simul arripiat Christus. Curemus privatos, ne præter meritum nobis contingat dida-

da-

daetri exolutio; Respiciamus ad omnes, ne cum ali-
quos amplectamur Parentum gratiâ, neminem adju-
vemus Christi causâ.

Dici hoc loco simul posset de Præceptoribus,
qvi, dum peccatis & scandalis involvuntur ipsi, tot
molares lapides attrahunt collo, quot discipulos e-
xemplo suo reddunt deteriores, qvique non laxam mo-
do & probabilem, sed pessimam & verè diabolicam
habere consciëntiam creduntur. Quia tamen per
DEI gratiam eos Gymnasii nostri habemus Præce-
ptores, qvos tantum abest, ut apertorum scelerum li-
ceat arguere, ut potius rogemus Juvenes, velint Pro-
bitatis Modestiae ac Continentiae normam à docenti-
bus capere; non est cur levi etiam mentione cogni-
tam eorum innocentiam lædamus. Sed ad vos ta-
men mea dirigitur Oratio, qvi Pædagogorum & be-
neficia & officia recepistis, vestram appello Consci-
entiam, qvia Pueris dati estis Præceptores: vos inter-
rogo, num credatis, divina etiam vocatione tam san-
ctam contigisse Provinciam? num timeatis, ne vo-
canti huic Domino villicationis ratio sit reddenda?
Certè si videtis è Studiosorum numero, forte etiam
ex Antecessoribus vestris nonnullos in reperienda for-
tuna infelices, in demerendis Patronis impeditos, in
servanda eruditionis gloria debiles, (nam dari qvosdã
nemo iyerit inficias) ipsa Conscientia causam infeli-

C

ci-

citatis dictitaverit. An cum à Pædagogo Puer negligentia, levitatis, ebrietatis, impuritatis, impietatis exempla liberè committi videt, is eundem non fuerit imitat⁹, quem Parentes imitandum propofuerunt? An autem Angeli Puerorum, qui continuo vident faciem coelestis Patris, tantam corruptionem æquis aspiciant oculis, quò minus supremam Nemefin adverfus vos exposcant? Leve & parvum videtur garrere in templo, ludere dum recitantur preces, Lectiones scholasticas tractare negligentius, tumultuari, rixari, licentiam ex libidine metiri: Sed magnum fanè futurum est, si Pueri ad maturiorem ætatem progressi, primam suæ corruptionis causam gravissimis prosequantur suspiriis. Per vestram igitur fortunam, quæ vobis displicere non potest, per minores, quos amare decet, per ipsum Deum vos oro & obtestor, nolitis contemnere Conscientiæ vulnera, quæ quò minus sentiuntur, eo certiores minitantur perniciem.

Dum redeo in viam, incidit, quod recens nuperæ Dominicæ memoria Christum sub habitu Pastoris adhuc exhibet, omnesq; simul Præceptores monet, velint cavere, ne vel unus è commisso grege pereat in diverticulo. Nam quoties hunc vel illum periisse apparet, hanc nobis cantilenam ingeminat Conscientia: Poteras errantem hanc oviculam quærere diligentius; habebas in potestate plura vitiorum remedia,

dia,

dia; obstabat delicata tua mollities, quò minus plenam experiretur severitatem; adeoque nunc præter omnem tuam culpam hæc pereuntis calamitas non contingit. Interim ne, dum Conscientiam describimus rectam, nescientes incidamus in Conscientiam scrupulosam, aliqua nunc restant de Præceptorum solatio adversus turbulentos animi motus, qui certè molestias tanto excitant graviores, quanto quis in officio sanctior esse vult & innocentior. Primo enim Conscientia dolet, adhiberi industriam, tentari omnes ingenii nervos, neque tamen deesse tardos, ineptos, ineruditos, qui Præceptori ne micam eruditionis debeant. Ubi quidem se examinet quisque, num in Christi nomine jactum fuerit rete? Solus enim Petrus suâ nixus experientia, si vel maximè noctem jungeret diei, ne piscem quidem capiebat. Ex adverso si constet, DEI auxilium semper fuisse imploratum, ea mentem subeat cogitatio: Laboramus DEI jussu; nostrum est opus facere, DEUS sibi servavit incrementum. Hic noverit, cur quosdam non deceat emergere. Fortassis hunc inflaret scientia, cui simplicitas instillat modestiam. Alius fortè meliori abusus ingenio, ita gereret doctrinam, ut furiosus gladium. Fallor an Parentes interdum non sunt digni, quos filiorum Profectus lætificent. Aut sicut in magna domo vasa habemus splendidiora & obscuriora, eundem in

modum DEUS Remp. diversis ingeniorum cultibus
insignire constituit. Quod apud Agricolas sunt im-
bres, grandines, erucæ, locustæ, apud docentes sunt
scelera, libidines, ineptiæ, otia, commestationes: ade-
oque si Agricolaë conscientia non dependet à fortunæ
arbitrio, Præceptores quoq; casus ejusmodi fortuitos
præstare non tenebuntur. Et quis dicit, nihil profecisse
discipulos? non omnis foecunditas initia sua demon-
strat. Aliquos crevisse magis videmus quàm crescere.
Multi quos in Schola credebamus tardissimos, vel in
Academia, vel in Rep. deprehendimus expeditos. Uti-
nam in imagine possemus sistere nostros, quales o-
lim essent futuri, forte multos puderet cavillationum,
quibus nunc laborant docentes. Porro sibimet ob-
jicient alii, Magistrum quamlibet diligentissimū, ma-
jorem adhibere diligentiam potuisse: elapsas inter-
dum horas, quas impendere suis debuisset, omnem
expatiandi, conversandi, quiescendi occasionē habere
quid ex vitio. Et profecto si ad Legis rigorem exa-
minemus singula, quæ & DEUM & Proximum a-
mare jubet ex toto corde, ex totis viribus, nemo, non
tantum inter Præceptores, sed inter omnes omnium
hominum ordines & Status nominari potest, qui sin-
ceram jactitaverit Conscientiam. Homines sumus,
& quando quotidianis Precib⁹ expetere jubemur pec-
catorum remissionem, lætâ semper Conscientia no-
bis

bis

bis gratulamur, fore ut infirmitatis hæc delicta per Christum deleantur & excusentur. De cætero ita morosus non est supremus Scholarum Patronus, ut uno impetu vires prosterne & consumi cupiat. Nam si alterna requies hominem reddit magis durabilem, concatenatus vicissim labor, dum mortem accelerat, magnam simul eripit benemerendi occasionem: nonne qui arcum semper habet intensum, ipse ruptus, aliorum spem, fiduciam & manuductionem interrumpit. Itaque metiamur singula nostris viribus, & ideo credamus uni Scholæ multos destinari Præceptores, ne unus suo labore, velut Atlante cœlum, niti publicam fortunam existimet. Video quid hic aliqui objiciant: Evocamur interdum è classe, dum ipsum industriæ ferrum candet; in occursum venit Amicus vel necessarius, cum hora nos ad excitandum hunc ignem vocat; ipsa familia quid objicere potest, unde videamur in officio tardiores. Sed promptissimum hic est Conscientiæ examen. Dispiciamus enim, an sibi tacite gratuletur animus, quod otii honestior causa contigerit? an breviora optentur ista impedimenta? an deprecemur colloquia, vel declinemus occasionem? Ego, quod DEUS novit, nunquam à laboribus ordinariis abstrahor, [nec tamen dies est, quæ talem excusationem non offert,] quin ego velut aciculis insistens, doleam & indignè negligi meos,

meos, intermitti cursum suis jam lineis designatum,
& contrahi suspensionem negligentiae apud eos, qui,
quibus rebus impediatur, non perspiciunt. Inde quan-
tum his doloribus, his indignationibus liberari que-
am, semper annitor, nec tanti est vel Amici favor,
vel rei familiaris necessitas, ut diuturnam temporis
usuram, horis intempestivis eripi patiar. Sed aliam
exaudio querelam, diversorum profectuum adesse Juve-
nes, ut, si quibusdam proponantur utilia, non pauci
interim temporis jacturam deplorent. E quibus ta-
men initio velim quaerere, num aliquando viderint
pulos Passerum vel Hirundinum, qui adveniente
Matre rostris quidem apertis cibum flagitaverint,
aut ad omnem accessum optatum flagitandi sco-
pum non obtinuerint? Satis aluntur, qui suum per-
cipiunt dimensum. Non istius felicissima est con-
ditio, quem Praeceptoris vox ad momenta obtundit:
felicior est, qui, quoties audit pauca, multiplici repe-
titione prudenti; applicatione efficit, ut ipsa haec
paucitas aliorum splendidam scilicet opulentiam ex-
cedat. Docentes eruditionem non derivant per in-
fundibulum, sed quo infundibulo quilibet uti debeat,
exponunt. Quod reliquum est, non dubito, quin ali-
os affligat nimia laborum moles, quam sane devora-
rent vel tolerarent libentius, nisi abesset seculi remu-
neratio vel deprædicatio. Sive sudemus, inquit, si-

si-

five per otium algeamus, æqvâ laboramus fortuna,
ut fimus egeni, fimus contempti. Sed ò nos felices,
fi intra hanc qverelam nostra confiftit miseria. Si
Christo fervimus, cujus regnum non est de hoc mun-
do, quis miretur nimis videri vilia Mundi præmia,
qvæ nobilem istam functionem exornent. Eqvidem
Saltator, Gesticulator, Mimus doleat, si absit Specta-
torum applausus: unicum enim hunc finem sibi ha-
bet præfixum. Lugeat Musicus, si harmoniam ex-
citaverit auribus ingratham; Pictor desperet, qvi pin-
gendo læsit inspicientium oculos; Conqverantur
alii, qvibus una cura dirigitur ad præsentem delecta-
tionem. Nos si placeamus DEO, si cognoscamus
facta, qvæ placere aliquando possint seris successori-
bus, nihil moremur eos, qvorum gratiâ rem non sus-
cepimus. Plura dicerem, Auditores, qvibus inter-
dum scrupulis exerceatur docentis Conscientia. Sed
temporis me admonet ratio, qvò minus Patientia ve-
strâ abutar, & pleraq; in his continentur arcana, ad
Statistam Scholasticum pertinentia, ut, si producan-
tur in publicum, & nomen & efficaciam arcanorum
videantur amisisse. Hoc tamen aliquis scire volue-
rit, cur, qvi Conscientiam Præceptorum satis accura-
tè excusserim, nihil addam de Conscientia discantium?
Ast Juvenum ætas hæc est, ut internis animi dictami-
nibus parum obseqvatur, nisi accedant Leges, earum-
qve

que executio Præceptoribus fit commendata. Ne ta-
men nihil habeant, quo stimulent Conscientiã, No-
vum ostendo Præceptorem, qui nunc ad Conrecto-
ris Munus solenniter introducitur, Profecit Vir Cla-
rissimus Halis Saxonum sub *Prætorio*, Cygneæ sub
Daumio, Viris utrinq; hodienuum celebratissimis.
Postea laudatissimis *Witebergensib9* suam in Philoso-
phia, Philologia & Theologia probavit industriam,
ut dignus judicaretur, quem Viri Excellentissimi no-
bis ultro mirandum & amplectendum offerrent.
Cum itaq; Nobilissimus hujus Reip. Senatus, ad quem
Gymnasii Patrocinium spectat, non magis alienã
commendatione, quam proprio judicio meritorum-
que pretio permotus, legitima Vocatione benignam
suam Voluntatem declaraverit, & nunc, ut ego Recto-
ris officium, receptã Majorum consuetudine, face-
rem expresse voluerit, IN NOMINE SACROSAN-
CTÆ ET INDIVIDUÆ TRINITATIS, PA-
TRIS, FILII & SPIRITUS SANCTI, Ego Chri-
stianus *Weise* / Gymnasii hujus Rector Te M. Ada-
mum *Erdmann* Mirum Gymnasii Conrectorem pu-
blice renuncio, simulq; jura & beneficia singula tri-
buo, quibus gavisi unquam fuerunt Antecessores Tui.
Accipe Legum Scholasticarum Tabulas, quæ, quid
Præceptor à se ipso, quid à discipulis postulare debeat,
non obscure declarant. Accipe Programmatiss Exem-
plar,

plar, quod officii & doctrinae terminos nunc quidem observandos, describit, ut scias docendi facultatem Tibi cum aliis Collegis esse communem. Et quando sola monita Juvenum animos inflectere nunquam valent, accipe severitatis hoc signum, quo sic utaris, ut semper cogites, discentibus non infligi poenas, sed adhiberi medicinam, eosque interdum succumbere verberibus, non ut fiant miseres, sed ut evadant meliores. Cogita quot Parentes filiorum aut pupilorum Salutem Tuam nunc Conscientiae commiserint, quos tanto feliciter curaveris, quo sincerius amaveris. Crede autem DEUM Tibi fore propitium, ne, quicquid apparet arduum, superatu vel adscensu sit impossibile. Promitte Tibi Patronos undiqueque gratiosos, siue promotionem fortuna, aut defensionem aliqua difficultas requirat. Expecta benevolum favorem Ministerii Ecclesiastici, quod non Templi solum & Gymnasii, sed Animorum simul hactenus agnovit viciniam. Nec despera de meo Dominorumque Collegarum affectu, quos in officiis, studiis & auxiliis habiturus es paratissimos. Ipsos vero Cives tanto semper agnoveris addictiores, quanto majoribus beneficiis exornari suos intellexerint. Auditores, nisi omnium sui futuri sunt dissimiles, eum non deserent, a quo suam Eruditionem augeri posse cognoscent. Quos quoniam alias hoc de negotio

D sum

sum admoniturus, nunc pluribus alloqui superfedeo.
O largiatur divina Potestas, ut laudabile hoc institutum suo nunquam careat successu! Vigeat in finibus nostris, quin & in universa Germania Pax! Suis firmamentis innitatur Religio! Fautores & Deprædicatores inveniat Honestatis Amor! Sic de literarum flore & decore quàm optima licebit sperare! DEUS efficiat, ne spes confundatur, per Eum, qui Spei nostra Stator fuit & Restitutor.

D I X I.

* * *
ORATIO
DE
OFFICIO TERTII.

LECTOR BENEVOLE.

ANtequam Orationem hanc attingas, monendum breviter est, MICHAELEM MASCUM, Zittaviæ natum, postea JCrum & in Academia Lipsiensi bis Rectorem, Syndicum Brunsvicensem, tandem Electoris Brandenburgici & Principis Anhaltini Consiliarium Dessaviæ 1616. defunctum, ultimis Testamenti tabulis id constituisse, ut quoties rediret dies, quem moriendo designasset, in Gymnasio nostro celebraretur sua memoria, Juvenesq; ad genuinam Pietatis & eruditionis curam admonerentur. Quamobrem cum mihi satisfaciendum esset Viro de Schola nostra bene merito, commode sese obtulit argumentum, quod Tuæ nunc benevolentiae fuerit commendatum,

Au-

Auditores.

29.

S Exagesima tertia & quasi Climacterica nunc Oratio *Mascianis Honoribus* in florentissimo hoc Auditorio destinanda est, ex quo *Vir Nobilissimus*, nec minus de gloria Patriæ suæ, quam de variis Academicarum, Urbium ac Principum commodis bene merentissimus quartum & sexagesimum mortalitatis annum moriendo clausit. Quo magis enim *Vir sagacissimus* judicaverat, fore in patrio hoc Gymnasio perpetuum Virtutis ac eruditionis seminarium; eo securiorem juxta & honestiorem sui memoriam pollicebatur, si repetita singulis annis fama, novum in excrescentibus juvenum ingeniis florem & vigorem indipisceretur. Neq; laudabilem hanc expectationem omnino destituit eventus, quo minus nobilissimi Zittanorum animi, velut in fervidam laudis æmulationem abrepti, non parentando, sed imitando, non lugendo, sed indefesse studendo, Justa hæc Masciana vel supra votum impleverint. Quid autem EMERITUS PARENS MEUS egerit, ne vel in minimâ parte hæc Viri Excellentissimi voluntas negligeretur, Orationes testantur non paucæ, quas in præsentis diei recurso *de Scholis, de Bibliothecis, de Juventutis educatione*, hoc est de rebus ad materiam literariam spectantibus habuit. Evidentissimo augurio,

D 2

rio,

rio, tum demum honorari literarum Patronos & Promotores, si Scholarum laudes cum eorum memoria indivulso penitus nexu conjungerentur. Proinde cum superiore anno HONORATISSIMUS MEUS PARENS, *Parentationem Wincklerianam*, B. ANTECESSORIS MEI nomine libenter elaborandam suscepisset; egoque vicissim pollicerer, futurum me devoratae hujus molestiae memorem, quam primum MASCIANA RECORDATIO similem laborem esset postulatura: jam dispicere coeperam, qua ratione vestigiis antea observatis insistere, meumque dicendi genus receptae quin & approbatae methodo potissimum liceret applicare. Sed inexpectanti oblatum est argumentum, a prioribus certe non diversum; quod tamen omni jure novum possem appellare. Nobilissimus enim REIP. NOSTRAE SENATUS postquam dimisso *ad Emeritam quietem* PARENTE MEO, Scholae nostrae necessarium suoque officio cum primis dignum judicaret, si vacuus hic locus tempestive satis repleretur; Istitis vero laboribus tum sedulo recipiendis, tum fideliter perferendis omnino videretur aptus *Vir Clarissimus & Pereximius* JOACHIMUS CURTIUS, *Zitta Lusatus*, Bb. Aa. & *Philosophiae Magister*; adeoque nihil restaret amplius, quam ut certus Introductionis dies designaretur, qui minimo Patronorum incommodo, nec magno lectionum detrimento posset consumi:

Obtu-

Obtulit sese anniversaria hæc festivitas, quâ certè an-
aptior vel dignior per universum anni curriculum in-
veniri aut excogitari potuerit, ego quidem adhuc du-
bito. Nam sive EMERITUS COLLEGA TERTIUS de
Scholarum laudibus plurima congeffit; pulcherri-
mum istis Orationibus epiphonema sperari nunc po-
test, ubi succedere jubetur alius, ad amplificandas
Scholarum laudes novam juventutem novamq; in-
dustriam allaturus: Sive *laudatissimi Masci* Perfo-
nam intueamur; talis certè fuit, quem Scholæ Magi-
stri respicere perpetuo debent, ne Masciana passim
ingenia, cum insigni tum gloriæ tum utilitatis detri-
mento, vel lentius, vel asperius ad istam honoris do-
ctrinæq; viam deducantur. O felicem igitur Scholæ
Collegam cui Mascus introitum ominatur felicio-
rem! O celebratum post funera Mascum, cujus ulti-
ma voluntas reparandæ Scholæ nostræ designavit au-
gurium! O faustam reparationem, si commodissi-
mis initiis progressus æquè laudabilis respondeat!

Et verò poteram nunc brevi sermonis apparatu
id persequi, cujus gratiâ cathedram hanc conscendisse
potissimum videor, novumq; hunc Collegam receptâ
Gymnasii formulâ inaugurare: cum nemo desperet,
fore ipsum à dicendi exquisitissimo argumento sic in-
structum, ut, quicumq; auscultandi aliquo trahuntur
desiderio, non minus exsatiati redire domum queant.

D 3

Ne

Ne tamē consuetudini per tot annos confirmatæ vim aut injuriam à me fieri conqveratur, pauca in antecessum prolaturus, DE OFFICIO TERTII disseram, quatenus ille quidem Gymnasio nostro prodesse, spemq; à Patronis præconceptā implere omnino debeat. Etli enim novus hic Collega noster ea hæctenus edidit specimen, ut vel sine tali præfatione, quid factu sit optimum, intelligere ac præstare posse videatur: quia tamen Emeriti Antecessoris vita facilem dicendi occasionem subministrat, cujus Acta Successoribus vel instar cynosuræ inservient; ipsi præterea Candidato jucundum fuerit audire virtutes, olim sub informatione PRÆCEPTORIS WEISII perspectas: non est cur me suscepti consilii, vel vos semihorulæ ad audiendum destinatæ possit poenitere.

Dum vero de OFFICIO TERTII dicere ingredior, quibus præcipuè actionibus suo muneri satisfacere & possit & debeat, non est cur in generaliores Docentium regulas exspatiemur prolixius, quid in Virtutis, Pietatis, morum literarumve studio requiri ac postulari soleat. Ut enim *Ferrarius* in eâ Oratione quam horis extraordinariis publicè legimus, Auditorium suum *Humani generis conventum* appellat; nec omnino abludit à verò, colligi in Scholis homines, quorum persona variis, penè dixerim singulis vitæ ordinibus surrogari imposterum debent: certè in id elabo-

bo-

borandum est, ne five mollior disciplina, five negli-
gentior informatio, dum puerorum emolumenta
non promovet, humani generis utilitatem abjecisse
vel prodidisse videatur. Ast quemadmodum talia ad
omnes Juvenum Magistros pertinent, ita, si nunc ni-
hil eloqui animus est, quod præcisè ad COLLEGAM
TERTIUM non spectat; planè aliam differendi viam
mihi nunc eligendam fuisse, quis est, qui dubitet?
Quo quidem loco incidit Gentilium Opinio de Ge-
niis, quam *Appulejus in libro de DEO Socratis* e
Platone describit, fuisse ipsos *intermedias quasi es-*
sentias, τὰ μέσση ζώων ἐπὶ τε γῆν, καὶ ἐπὶ τὸν ὅλον ἕρανόν, *quæ*
cum divinitatis aliquam particulam foverent, neq̄
tamen ab omni hominum conditione essent alienæ,
commercium inter DEUM & homines conservare
quam felicissime possent. Quo etiam sensu Politici di-
sputant de necessario Nobilium statu, qui, quoniam
sanguinis prerogativâ aliquid Principis possident,
ex adverso autem uno cum plebejis obediendi vinculo
constringuntur; combinandæ inter Principem &
subditos, distantia intermediam suam dignitatem con-
tribuere, immensumq̄ illum hiatus explere dicun-
tur. Quicquid enim sit de his opinionibus, quas
Eruditorum Senatus supra omnem exceptionem
nondum collocavit: Ille profecto Collega, qui me-
diarum classium discipulos suæ curæ fidelitatiq̄; habet
com-

commiffos, quid est nifi Genius, fublimiora Rectoris
ftudia, cum infimis Hypodidafcalorum elementis
conjungens. Ut proinde cogitandi caufas inveniat
prægnantiffimas, quomodo ad inferiora, quomodo
ad fuperiora, quomodo tandem ad medium fuum
officium refpicere jubeatur. Quod enim primo at-
tinet puerilium Claffium Magiftros, etfi in fuis fun-
ctionibus nihil omittunt, quod erudiendis puerorum
animis utile ac neceffarium eft: citius tamen agricola
cujuslibet agri five glebas five lapides reddet foecundi-
ores, quàm ipfi fingulos ad amiffim excultos à fe di-
miferint. Nimirum obftat quorundam ingeniorum
tarditas, cui nifi temporis vel geminum fpatium re-
linquatur, opera facile ac oleum poffit corrumpi.
Sicut *Maximilianus I. Imperator* ante nonum æta-
tis annum ne quidem loqui didicit: *Uffo* autem *Ver-*
mundi Daniæ Regis filius ante annum trigefimum,
ut loqui tentaret, nullo artificio potuit adigi. Neq;
de his ita continuo desperandum, quafi ad Remp.
præparari nequeant, qui primis annis profectuū fidu-
ciam teneant in occulto. Etiam is annus Agrico-
larum votis refpondet, cujus vernum menfem len-
tum brumæ frigus deformat. Scaturigines quo e-
rumpunt tardius, eò postmodum fluunt vehemen-
tius. *Euripides* certè, cum *Alceftidem* Poëtam tra-
gicum jactitare audiviffet, quàm facile centum ver-
sus

sus effundere posset, cum ipse Euripides integro inter-
dum triduo vix tribus conficiendis sufficeret, hoc, in-
quit, interest, quod tui in triduum tantummodo, mei
vero in omne tempus sufficient. Nec alio sensu Par-
rhasius tarde pingens, eternitati se operatum credi-
dit. Sic de Cleanthe Zenonis auditore Plutarchus
& Laërtius tradidere comparatum à Magistro fuisse
cera duriori, quæ quidem figuras difficulter recipe-
ret, semel tamen impressas retineret eo firmitus: Ipse
etiam Cleanthes condiscipulum habens Xenocratem
ingenii non minus tardi, se similes vasis dixit angu-
stioris orificii, quibus infusa subito nec committi, nec
eripi possent: vocatus à quibusdam asinus, quod
quadrupedis genus ipsius tarditatis Symbolum est, ac
ego solus, inquit portare Zenonis sarcinam poterò.
Ut igitur redeam ad id, unde sum digressus, non de-
erunt pueri, quorum interesset, si vel quartæ Classi,
vel quintæ adhuc adscriberentur, nisi vel deformis
statura, vel festinantissima Parentum vota, vel con-
suetudo, nescio in quam legem deducta, svaderent
imo imperarent contrarium. Proinde cum tolerari
debeat, quod omnino mutari non potest, TERTII fu-
erit officium demitti ad studia humiliora, ne forte
neglectum ingenium possibilem suam foecunditatem,
Informatoris culpâ, non acquisivisse doleat. Impri-
mis vero de quibuslibet ingeniis sperari meliora po-
E te-

Handwritten note or signature

8
terunt, si reservata, quam noverunt, in methodo, Pietatis, Latinitatis aliarumq; artium præcepta, non tanquam nova addiscant, sed tanquam vetera repetant. Sanè ut *Galliennus* Imperator nunquam ex uno vino per convivium duo pocula bibit, quæsiturus è perpetuâ potionum varietate singularem sive delectationem, sive delectationis opinionem; ita nonnulli rebus literariis egregiè consultum putant, si puerorum labris ignota subinde vina, hoc est, novarum lectionum fex an vappa propinetur: non alio eventu quam ut discentes, ventriculo nullis remediis adsvectato, inter sanitatem & ægritudinem, inter scientiam & ignorantiam continuo fluctuent. O quanto laudabilior *Carolus V. Imp.* qui de palatiis extruendis admonitus, *satis esse contendit, si ab Antecessoribus extructa destrui vel corruiere non pateretur.* Equidem Prudentis est *pro re nata mutare consilium:* quæ *Leotychida* vox est, apud *Plutarchum* in *Apothegmatibus Laconum:* sed eodem iudice, *sine causa subinde alium fieri, aut alios facere, inconstantie vitium est.* Unde notabilis jocus *Ciceronis*, postquam *Metellus Diodori*, sui in studiis Rhetoricis Magistri sepulchrum honoraturus, *lapideum corvum* imposuisset, *justum, inquit, premium: nam volare ipsum docuit non dicere:* quasi diceret, non constanti regularum dexteritate, sed confuso exemplorum titu-

titu-

titulorumq; volatu; deceptum potius fuisse, quam
profectum. O habemus Icaros, qui dum ad præci-
pitia feruntur, non magnis ausis excidunt, sed ma-
gnis ausis per minutas variorum ineptias imminere
non potuisse conqveruntur. Quæ res Scholastica-
rum nostrarum Legum Conditoribus occasionem
suppeditavit, ut primam Præceptorum Legem, ocu-
lis auribusq; feriendis, constituerunt: *Unanimi men-
te tueantur consensum, tam in doctrina religionis,
quam in artibus vel disciplinis juventuti tradendis.*
Neq; contemnendus hic est labor, ut aliquem primo-
rum elementorum pudere queat, si perpendamus
quod Seneca scribit, epistola LII. *Putat duo ædificia
excitata esse, ambo paria & excelsa, æquè magnifi-
ca: alterum dura area excepit, illic protinus opus
erevit: alterius fundamenta lassarunt, in mollem ac
fluidam demissa humum: multumq; laboris exhau-
stum est, dum pervenitur ad solidum. Apparet in
altero, quicquid factum est: alterius magna pars
& difficilior latet.* Lateat igitur aliquis laborum no-
strorum effectus, si Venetiis quoq; plura sub ædibus
æquæ impositis absconduntur, quam ostenduntur;
imo si omniscius secularum operationum censor in
lucem aliquando producet, quicquid humana judicia
aut non vident, aut videre se dissimulant. Et hæc de
Copula TERTII cum Inferioribus: nunc videndum,

quomodo mediatoris Personam ipsi RECTORI debeat
 præstare. Nam, quod *Seneca* dicit, *Amplius est exi-*
gendum quam satis est, ut præstetur quantum satis
est. Ac adeo, ut Primanis instillari jam debent Aca-
 demiaë rudimenta, ne Professoribus aliquando vel mo-
 lesti vel inutiles obstrepant; ita Secundani in Primam
 Classem collocandi, dimidios jam Primanos, referant,
 ne, dum cibus solidioribus adhibentur, lactis adhuc u-
 sum exposcant. Sic iterum concordi omnium disci-
 plinarum methodo, unaq; , ut ita loquar, informan-
 tium animâ opus est, ne quod unus ædificat, ab alte-
 ro temerè destruat. Certè si designatas à me lineas
 contemplor, quibus extruenda variorum ingeniorum
 palatia præfigurare conatus sum; facile auguror, ni-
 hil ab honestissimo hoc proposito citius me vel impe-
 dire posse, vel dejicere, quam si contrarius docendi
 impetus juvenum incertos animos agat in transver-
 sum. Nam quoties vel inferior Logica, vel superior
 Metaphysica, quæ velut Lexicon Philosophicum non
 immerito ultima Logices habetur perfectio, tradenda
 juvenibus est, *Methodus* mihi semper arridet *Ireni-*
ca, hoc est, quæ suspensis vel conciliatis controver-
 siis ipsius rei usum ante oculos positum habeat. E-
 nimvero multos novi, qui Metaphysicam agnosce-
 rent pro Sapientia, multos qui dicerent Scientiam, ali-
 os, qui eandem aggredierentur ut Lexicon Philosophi-
 cum:

cum:

cum: qui tamen ad disciplinas superiores delati, tantum abest, ut minimam profectuum senserint diverfitarem, ut potius parem in Theologicis ac Juridicis lectionibus successum deprædicaverint. Ita nondum vidi minorem Logices utilitatem ad eos redundasse, qui habitum, artem vel scientiam vocarent, quam qui haberent pro disciplina instrumentali. Nec in Praxi Medicos sensi tardiores, qui Materiam primam defendere, quam qui rejicere didicissent. Habeant ingenia meliora suos lusus, suas exercitationes, ut in re faciliori ad sublimiora succedant: caveant interim ne parerga sua Juvenibus velut rem necessariam obtrudant. Et hæc est ratio, ut, quemamodum *Rudolphus Goclenius* sub initium hujus seculi scripsit *Conciliatorem philosophicum*, ostensis æquivocationibus, quæ simplicem veritatem sub duplici velut pallio latentem circumferrent; sic ego soleam discentium oculos aperire, ne in pruritum hunc disputatorium dilapsi, tantum à solida rerum notitia discedant: quantum in rixando proficiunt. Interim si quis in hoc informandi stadio *Irenicis* meis laboribus jungere velit methodum *Polemicam*, eam quidem, quæ non exercendo animo, sed velut stabiliendis per ejusmodi prælia fidei articulis incumbit: O quanta utrinque deplorarentur impedimenta! Porro quibus regulis dicendi artem complectar, publico etiam scripto legendum exhibui:

nimirum sepositis speculationibus ad excolendam
lingvam minus necessariis, methodum observo *pra-*
cticam quæ dicendo dicere, scribendo scribere, & à
vivis exemplis, mortuam regularum sensum assequi
doceat. Inde si quis vel Ciceronis Oratorem, vel
Quintilianum, vel qui omnium placita eruditissime
concessit, Vossium tyronibus ad Progymnasmata de-
ducendis obtrudere vehementius cupiat, citius mihi
obstaculum, quam juvenibus adminiculum videtur
allaturus. Habent isti Scriptores insignem suam lau-
dem, si vel lubeat in hanc artem inspicere penitus,
vel jucundum putetur Oratoris conditionem specu-
lative contemplari: neq; enim hæc contemplatio ab
homine poterit esse aliena, postquam rerum natura-
lium scrutatores in speculatione vel minimarum be-
stiolarum hærentes sæculi applausum meruere: sicut
magnus ille *Scaliger* fatetur, se integrum aliquando
triduum insecto cuidam aquatico impendisse, cujus
intimiorum naturam voluisset experiri: nam præ be-
stiarum cognitione semper valebit istud humanæ so-
lertiae potentissimæq; in rebus civilibus eloquentiæ
examen. Interim habeant fallendi otii honestissimam
hanc materiam, quos vel lautior fortuna privatae ve-
lut quieti reservavit, vel absolutus studiorum cursus
extra Scholasticam informationem jam constituit.
Nos ex adverso sumus solliciti, in quantum excoli de-
be-

beant ingenia, Ecclesiae vitaeque publicae consecranda:
quorum quidem Usus semper futurus est perfectissi-
mus, si nihil fuerint speculati, quod agendo vel elo-
quendo confestim non probaverint. Quid multis?
Quod Legatus Pontificius *Svenoni IV.* Daniae Regi
olim occinebat, bellum Svecicum meditati, *specta-*
ret araneas, quae cum multâ opera sese exhausissent,
telam fuisse enatam, in qua nihil aliud caperetur,
quam vilissima musca; id de inani multorum infor-
matione dici omnino potest, imo id jam in *præfati-*
one ad Erotemata Logica dixit *Thomasius*, quæsti-
ones non paucas *telis aranearum similes, in quibus*
cum inutilitate certat subtilitas. Neque de nostra con-
cordia despero, siquidem mihi notus est honestissi-
mus novi DNI COLLEGÆ animus. Operetur sal-
tem mecum ad excitandos juvenes, ac, si publicarum
Lectionum angustia diversam variorum indolem
tentare vel adjuvare non patiatur, per me privatis e-
tiam horis meum Rectoris laborem reddat faciliorem.
Non enim, ut in quibusdam Gymnasiis, Ambitione
an Avaritia Rectorum? singuli Primani ad unicum
Rectoris oraculum, velut aliqui Rustici ad ebibendam
sui Nobilis cerevisiam adiguntur, ita liberum hic non
est eligere Præceptorem cuivis ingenio aptissimum.
Ante paucos dies laudavi Proceres, ex Honoratissimi
mei Parentis Schola progressos: Faciat Successor, ut
lau-

laudatissimos aliquando in Curia & Ecclesiâ Discipulos deprehendat. Non omnia possumus omnes. Nec in unius hominis scientia eruditæ Reip. vertitur cardo. Ridetur *Palæmon* Grammaticus apud *Svetonium*, qui secum *Æ* *natas* literas jactitabat, *Æ* *morturas*. Magis ridetur *Cajus Nævius* Comœdiographus, qui tale sibi conscripserat epitaphium: *Immortales si flere fas foret, flerent Diva Camœna Nævium Poëtam, qui postquam orci traditus est thesauro, obliti sunt Romæ Latinâ loqui lingua.* Quin & eruditorum ipsi Principes, quoties doctrinæ Atlantem suis incumbere crediderunt humeris, aliquam ludibrii notam clarissimo alioquin nomini adspersisse sunt visi. Qvis in libris fuit versatior *Cl. Salmasio*? Ast cum *Parasiis* Bibliothecam Regiam comitibus *Gaulmyno* & *Monsaco* ingrederentur, qui tantum virum blanditiis capturi, dixerunt: *se omnibus in Europâ Eruditis paria facturos si secum esset Salmasius*; is vero superbius respondisset: *jungerent se alterius partis Eruditis sibi non esse dubium, quin adhuc solus opponi posset omnibus*; fuerunt qui atro carbone notarent jactabundam ingenii præsumptionem. Quamobrem si *Lectio*nibus inferioribus, ac præcipue mediis, Grammaticæ styloq; in utraq; lingvâ satisfecerit, non est, cur mecum elaborare non debeat juvenes Academia dignos. Ita verò *Masci* memoriam
non

non verborum inani strepitu recolemus, sed educatis
invicem hominibus, *Masco & Kohlio*, non dissimi-
libus, singularem Gymnasii splendorem remotis eti-
am provinciis proponemus admirandam.

Ac adeo non est opus, ampliori verborum cir-
cuitu Patronorum & Fautorum aures detinere, quo
minus ad id progrediamur propius, cujus gratiâ Am-
plissimum hunc conventum à NOBILISSIMIS PRO-
CERIBUS destinatum novimus. Quamobrem *quod*
Felix & Fortunatum esse jubeat Sacrosancta Trias,
Jussu & Auctoritate NOBILISSIMI Hujus Reip.
SENATUS, EGO CHRIST. WEISE Gymnasii consti-
tutus Rector, Te, M. JOACHIME CURTI, Collegam
Tertium, antea solenni vocatione designatum, publi-
cè nunc introduco, & quemadmodum nemini dubi-
um est, fore Te in legendis Antecessorum vestigiis se-
dulum ac felicem; ita tribuo Tibi omnia jura, omnē
Auctoritatem, omnesq; fructus, quibus recepta apud
nos Consuetudine frui solet Tui ordinis Collega. En
LEGES Docentium & Discentiū officia complexas,
quasi perlustraveris accuratius, cogita, *Gloriam DEI,*
incrementum Patriæ, salutemq; Juventutis supre-
nam esse legem, unde reliquarum legum, sive obscu-
ritas, sive ambiguitas explicari debeat. Utinam verò
discentium æqualis existeret accipiendi fervor, quàm
apud docentes porrigendi semper viget promptitudo!

F

Uti-

Utinam volentes ambularent, ne traherentur nolentes! Sed quia duris nodis in tempore durior quæri debet cuneus, en disciplinae instrumenta, quæ ubi adhibueris, velim meminisse, extremam esse medicinam adversus eos, qui benevolentiae omnia remedia consumpserunt. Affer Paternum animum, ita puniendi fines nemo desertos vel dolebit vel indignabitur. Affer juvandi studium, sic intelliges, quorum interfit graviora pati. Ac ut recepto apud Germanos proverbio nunc uti liceat, *constringe ferulas Orationis Dominica vinculo*; sic, velut ex Aaronis virgâ progerminabunt dulcissimi fructus. Faxit autem Omnipotens Scholarum Stator & Conservator, ut quicquid in honestissima hac vocatione AMPLISSIMI NOSTRI PROCERES exoptarunt, felici eventu compleatur. Constat corpori suum robur, animo sua præsentia, labori suus successus: Inveniant Patroni, quod laudent, Collegæ quod ament, Discipuli quod imitentur: Gratulentur Scholarum Amici, indignentur literarum hostes, applaudat Posteritas.

Quod reliquum est, ad vos, Juvenes, Adolescentes, Pueri lectissimi, mea dirigitur oratio, quorum quidem utilitas tum maxime quæritur, quoties Magistri colliguntur provehendis studiis commodi: Agnoscite PATRES PATRIÆ, qui vos semper habebunt loco filiorum, si, quod filiorum munus est, intra legum cancellos perpetuo subsistatis: Agnoscite novum

vum

vum Vestrum PRÆCEPTOREM, qui, quò magis probatur SPECTATISSIMIS SCHOLÆ PATRONIS, tanto minus à vobis poterit contemni, quos decet à NOBILISSIMO HOC CONSESSU expectare oraculum. Facite vestrum officium, ne puniendi ingruat necessitas: Audite præcepta, ne post scholasticam surditatem, in vitâ communi evadatis cœci: Discite, quamdiu docebit; Colligite, quamdiu sparget; Amate quamdiu futurus est amabilis. Vobis hic feritur, vobis metetur. Cavete ne DEUS messibus vestris immittens Operarios, neglectarum frugum culpam in vos coniciat. Habetis NOVUM TERTIUM, Habet EMERITUS PARENS MEUS SUCCESSOREM: O nos felices, si Patroni habeant, de quo gaudere, Collegæ, de quo gratulari, Adolescentes, de quo sperare possint. Sed habebunt, siquidem non fallunt omnia, futurum eum in operando sedulum, in conversando concordem, in amando constantem. Et largiatur DEUS, ne laboris, Concordiæ, Amorisq; symbolum nos destituat, semperq; notabilis Insignium Zittaviensium litera Z, quia duplex est, duplicem felicitatem, Mascosq; duplo præstantiores polliceatur,

D I X I

F 3

L. B.

Ne vacuas hic videres paginas, libuit nuperum Programma subjicere, quo Gymnasii nostri status breviter exponitur. Hoc enim, quia postulatum fuit à multis, ingratum nunc esse non potest, vel iis tantum, qui postulaverunt.

Æpe à Viris Spectatissimis quæsitum est, cur, qui diversas paginas typographo traderem, nullâ tamen Præscriptione exposuissem, quæ Gymnasii nostri Lectionumq; à Præceptoribus tractandarum ratio esset & methodus. Esse enim, qui suos Juvenes libenter nobis committerent, si, quid sperari debeat, esset in propatulo; Esse alios, qui, quid sui apud nos agerent, cogitando vellent persequi; nec deesse fortassis, qui, cum è variis Præceptorum methodis conquirent optimam, quid valeret nostra, quàm libentissimè essent experturi. Sanè responsum est multis, *preparari Juvenes ad Studia Academica, ac tum dignos videri, quos velut manumitteremus, cum ad illam lucem afferre possent oculos maturiores.* Interim scire volebant, quibus artificiis ipsa hæc Præparatio abolveretur, & intra quas sive latitudines sive angustias Juventuti esset decurrendum. Quamobrem ne obscura sint Consilia, quorum hæctenus nec pudet nec pœnitet, operæ duxi pretium, hoc argumento solennem *Novi CONRECTORIS* introductionem commendare.

Et vero Sex diversis Auditoriis nostra separatur Juventus, quibus Octo destinantur Collegæ. Infimis Classibus sui sunt fines. Sexta ad legendum & scribendum pueros manuducit: Quinta primis Declinandi & Conjugandi elementis occupatur: Quarta paulo accuratius ad Regulas Grammaticas progressa, construendi aliquas primitias tyronibus exhibet. Singulæ vero, ut Catecheseos, Precum sacrarum, ac universa Pietatis cura vigeat, quotidianis exercitiis allaborant.

Ter-

Tertia Classis quatuor Præceptoribus patet. Con-Rector tamen & Tertius, quia pauciores horas sibi vident relictas, non tam accedunt docendi causa, quam explorandi, ut, quos aliquando sua Classe dignos existiment, in tempore cognoscatur. Major cura spectat ad Quartum & Quintum. Ille Pueriles Ciceronis Epistolas, quas peculiari libello habemus congestas, ita excercet, ut latinæ lectioni & scriptioni paulum elegantiori discentes advescant. Iste præter Exercitia Pietatis, tum Enchiridion Grammaticum nuper editum percurrit, tum Versiculos memoriales præcipuorum Poëtarum brevibus paginis comprehentos exponit & ad Profodiam applicat, tum Lingvæ Græcæ prima rudimenta è Weisii Manuductione commendat.

Secunda Classis Con-Rectori & Tertio quam maximè committitur. Rector enim per Septimanam semel explorat Profectus, ut Primæ Classis Candidatos tempestivè cognoscat. Quartus Ciceronis Epistolas interdum repetit, ne oblivioni tradantur, quæ alibi jam sunt audita. Quintus, quos alibi Versibus memorialibus assvescit, ad Ovidii castiores & faciliores Elegias deducit. Cæterum Con-Rector, si discesserit à Primitiis Theologicis, quas adhuc è Compendio Hutleriano petimus, Stylum & Oratoriam seriò urget; Tertius Auctoris lectionem (hactenus placuit Cornelius Nepos) Principia Logica, quin & Exercitia Poëtica proponit. Uterq; sub finem Septimanæ Græcis literis manum admovet.

Prima Classis sæpissimè videt Rectorem. Con-Rector tamen certis horis Scriptorem Latinum prælegit, (impostèrum placebit Justinus) ac imprimis id agit, ne Græcarum & Ebraicarum literarum amor prorsus intercidat: quem in finem selectiores probatorum Auctorum sententias discipulis communicabit, ne unius Scripti tædiosa lectio, rem seculi fastidio laborantem, reddat minus gratam. Tertius Poëti-

ea curare jussus est, qui cum haecenus Virgilium senserit nimis diffusum, quò minus intra breves horarum angustias coarctari queat, selectiora aliorum Poëtarum carmina, quovis genere concinnata, sic aggredietur, ut singulis mensibus novum exemplum, novam auditorum excitet diligentiam, eorundemq; promptiorem imitationem. Cæterum Rectoris præcipuum munus est, dispicere de fundamentis Theologicis, cum Stylo excolere Oratoria, Logicam deniq; docentem & utentem explicare. In Theologicis sequimur Hutteri Compendium, quod variis artificiis sic perlustratur, ut unus Curfus ultra menses octodecim non excedat, possitq; adeo sacrarum literarum cupidus brevi spatio divinæ hujus disciplinæ systema certis velut lineis designatum contueri. Styli & Oratoriæ primaria arcana haecenus è Mureti Orationibus innotuerunt: nunc ubi lucem adspexit Elucidarius Oratoris Politici, Librum XIII. Epistolarum Ciceronis *Ad Fam.* placuit attingere, ut cum Latinismorum & dispositionum observantia, Exemplorum maxime Politicorum & in vitâ civili conspicuorum imitatio constet. Logicæ Doctrina tyronibus & provectoribus accommodatur: nam continuo examine, theses interpretari, easdem probare & illustrare, quin & disputando ventilare jubentur, nequa pars Eloquentiæ eruditæ maneat in obscuro. Adduntur aliquæ distinctiones Metaphysicæ, quod Lexici Philosophici hæc lacinia, ad disciplinam instrumentalem, & ad modum sciendi maximè pertinet. Horis pomeridianis, Juvenalis, Senecæ Tragici, Claudiani, Martialis aliorumq; varios flosculos sparsimus: nunc arrisit Seneca Philosophus, cujus selectiores gnomæ, quoad sensum, dispositionem & imitationem examinatæ, versiculis germanicis redduntur, ut in tempore appareat, quibus realium ornamentis florere debeant Carmina. Horæ Extraordinariæ conceduntur utriusq; Oratoriæ, Ecclesiasticæ & Politicæ Studio-

fis.

fis. Quicquid autem Geographicorum, Genealogicorum, Chronologicorum & Historicorum est Studiorum; quicquid in Physicis, Ethicis & Politicis ita requirit Juvenum vegetiorem memoriam, ut in Schola jam fieri debeat initium, id privatis horis accuratè disponitur, ne, qui triennium hic absolverit, ullis adminiculis sese destitutum conqveratur. Neq; reliquis Præceptoribus eripitur occasio, sicubi vel tardiores privatim velint impellere, vel diligentioribus non sufficiat ordinaria festinatio. De Musica verò, quam uunc apud nos floreat, dicere nihil attinet: Arithmetices etiam tractatio quæ fit facilis, multi suo commodo cognoverunt.

Et verò descripsi hic primis tantum lineis, quem Gymnasii ordinem sperare debeant Optimorum Parentum Filii. Quicquid enim Auctorum vel Lectionem publicè jactari potest; ea tamen prævalet Regula: *Spectandam esse ingeniorum indolem, nec temerè quid Auditoribus obtrudendum, quod sit ultra captum.* Ita prout vel rudiores vel politiores contingunt Juvenes, Lectionum vel Splendor vel obscuritas industriam comitatur. Est etiam alia Regula, Docentibus maximè necessaria, *Sciri mihi debere, à Juvenibus, nisi quod simul discant loqui.* Sive enim sic demum experiuntur, quantum promitti queat scientiæ, sive expedita hæc lingua facit ad scientiæ commendationem; sive aliter inserviri non potest rebus humanis, nisi latens animi eruditio lucem petat apertiolem: Nulla certè est doctrina quæ comitem non habet Eloquentiam. Inde Publicis interdum Actibus, quin & solennioribus Dramatibus exercentur tum Majores tum Minores, ne, qui discunt loqui, nesciant, quantum inter se diffideant Orationes habitæ intra privatos Parietes, & Verba ad publicam Panegyrim effusa. Interim qui temporis & diligentiae jacturam maximi semper æstimamus, id tamen pervaderi singulis volumus: *Pietatem esse ad omnia utilem, & habere Promiseionem Vitæ non illius modò,*
quam

quam vivet Ecclesia triumphans, sed hujus etiam, ubi in Ecclesia militante Prudentia, successu variaq; Virtute opus est. Huic debuimus incrementa, Huic imposterum debebimus omnia. Vos vero PATRONI, FAUTORES, AMICI, quos juvat Pietatis aliqua intueri specimina, adeste, & NOBILISSIMIS SCHOLÆ PATRONIS, UNIVERSÆ CIVITATI, imprimis DOCENTIUM ORDINI, nec non venienti ad novum munus CONRECTORI, quem à memoria, hujus & superioris seculi habemus Collegam sextum & octogesimum, Vota nuncupari gaudete. DEUS SERVET ZITTAVIAM!
P.P. Dom. III. post Trin. M DC LXXXIV.

* * *

Monendus hic est Lector Benevolus, fol. B. 3. fac. 1. lin. 16. omissa quædam verba, ut Oratio singularem hiatus ostendere videatur. Sic enim legi debent initia Periodi: *Sive igitur proprio licet fidere iudicio, aut tum optimus cogitationum sperari debet successus &c.* Reliqua vel nemine monente corrigentur.

